

ТЕХНОЛОГІЯ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ФЕХТУВАННЮ НА ШАБЛЯХ ЗА СИСТЕМОЮ ЗАВДАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕГЛАМЕНТОВАНИХ КОНФЛІКТНИХ ВЗАЄМОДІЙ

Іван ДУПНАК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Розроблено та експериментально перевірено ефективність початкового навчання фехтуванню на шаблях за системою завдань із ступеневими умовами їх виконання з використанням регламентованих конфліктних взаємодій. Запропонована методика дозволить ефективніше проводити базову підготовку юних шаблістів і сприятиме результативнішому застосуванню техніко-тактичних дій у змагальних поєдинках.

Ключові слова: алгоритм навчання, базова підготовка, орієнтовна основа дій, регламентовані конфліктні взаємодії, система завдань, техніко-тактичні дії.

Постановка проблеми. Провідною умовою успішного формування техніко-тактичної майстерності в спорті є раціональна побудова всієї системи багаторічної підготовки і правильне поєднання її компонентів з віковими особливостями юних спортсменів.

В спортивних одноборствах успішність навчання в значній мірі обумовлена використанням адекватної технології навчання. Під педагогічною технологією ми розуміємо всю сукупність знань і дій, спрямованих на досягнення мети розвитку, виховання і навчання [4, 6].

Фехтувальник по мірі вдосконалення майстерності засвоює два види вмінь: вміння виконувати конкретний прийом і вміння використовувати його безпосередньо у ході поєдинку. Зрозуміло, що між цими двома вміннями існує тісний зв'язок, який не тільки проявляється під час конфліктних взаємодій суперників, а й підпорядковує собі весь процес навчання. Тому актуальним є створення методики навчання фехтуванню за системою завдань в умовах регламентованих конфліктних взаємодій. А на початковому етапі занять фехтуванням дуже важливим є оптимально спланувати процес вивчення основних прийомів нападу і оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу вибраного нами підходу до даної проблеми були взяті теоретичні підходи розроблені П. Я. Гальперінім, Н. Ф. Тализіною, М. О. Бернштейном, В. П. Беспалько. Конкретизація цих положень в спорті дозволила акцентувати увагу на виявленні в складі техніко-тактичної дії поняття „фіксує операції”. Саме вони створюють передумови для найкращого формування вмінь [1, 5, 6].

Вибраний для аналізу і наступного експериментального дослідження підхід до побудови технології навчання, дозволяє чітко визначити послідовність формування спеціалізованої рухової навички.

В теоретичному дослідженні, як і в практичній роботі, неможливо ізольовано розглядати процес навчання. Це не тільки і не стільки процес оволодіння різними руховими діями, а й ціла система педагогічного впливу. Управління цим процесом є свідоме пристосування всієї системи спортивного тренування до індивідуальних та вікових особливостей спортсмена [1, 4, 8, 9].

Ще більш конкретизовані принципи навчання при розгляданні окремих видів спорту. Зокрема в фехтуванні вони детерміновані правилами, які до того ж останнім часом зазнали значних змін, і вимогами конфліктних взаємодій з суперником. Роботи провідних спеціалістів у галузі фехтування В. А. Аркад'єва, В. А. Андрієвського, В. С. Келлера, Д. А. Тишлера, К. Т. Булочко, А. Д. Мовшовіча розглядають питання навчання і тренування на етапах поглибленої спеціалізації і спортивного вдосконалення [2, 8, 9, 10, 11, 14]. У програмі з фехтування для ДЮСШ і підручнику зі спеціалізації „Фехтування”, так само як і в роботах, що присвячені етапу початкової спеціалізації, надані методичні рекомендації щодо проведення навчально-тренувального процесу з фехтування на даному етапі підготовки. Проте в них не

вирішується питання визначення структури, змісту навчання і тренування юних фехтувальників, відсутні науково-обґрунтовані положення відносно формування техніко-тактичної майстерності [3, 7, 10, 13].

Мета роботи полягає в розробці та експериментальному обґрунтуванні ефективності методики поетапного формування спеціалізованих вмінь і навичок юних фехтувальників на шаблях на етапі початкової спеціалізації за системою завдань в умовах регламентованих конфліктних взаємодій.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати за даними літературних джерел і узагальнити практичний досвід провідних спеціалістів з проблем методики підготовки юних фехтувальників–шаблістів.
2. Розробити і обґрунтувати методику початкового навчання фехтуванню на шаблях, яка базується на системі завдань із ступеневими умовами їх виконання з використанням регламентованих конфліктних взаємодій.
3. Експериментально перевірити ефективність розробленої методики в навчально–тренувальному процесі.

Результати дослідження та їх обговорення. Система завдань, під якою ми розуміємо чітке узгодження та взаємодію між операціями і завданнями тренування, що забезпечують оволодіння основними прийомами фехтування на шаблях, повинна відповідати наступним вимогам:

- будуватися відповідно до мети завдання; конкретно сформульована мета – це головне завдання, яке необхідно вирішити при побудові системи завдань, бо організація процесу навчання неможлива без чіткого уявлення кінцевого результату;
- для кожної техніко–тактичної дії необхідно конструювати не одне окреме завдання, а набір завдань, бо говорити про ефективність того чи іншого завдання можна лише в тому випадку, коли відомим є його місце в системі;
- завдання повинні конструюватися таким чином, аби відповідні навички, передбачені в процесі виконання завдань, виступали як прямий продукт навчання;
- система завдань навчання основним прийомам фехтування на шаблях повинна передбачати репродуктивні, репродуктивно–пошукові, реконструктивні та реконструктивно–варіативні завдання;
- послідовність завдань у системі повинна підпорядковуватися принципу навчання – від простого до складного [4].

Ускладнення завдань у системі досягається переведенням навчально–тренувальної діяльності на більш складний рівень:

- а) репродуктивний рівень – прийом виконується лише в стандартній ситуації, за взірцем;
- б) репродуктивно-пошуковий рівень – у взаємодії з партнером здійснюється пошук стандартної ситуації першого рівня для виконання прийому;
- в) реконструктивний рівень – спортсмен намагається створити стандартну ситуацію для виконання прийому в процесі взаємодії з партнером (тренером), який йому допомагає;
- г) реконструктивно-варіативний рівень – створення ситуації, подібної до стандартної, для виконання прийому в процесі взаємодії з протидіючим партнером (тренером).

Система завдань у вивченні основних прийомів фехтування на шаблях в умовах регламентованих конфліктних взаємодій повинна передбачати використання всіх основних форм організації занять: груповий урок, парні вправи з партнером, індивідуальні уроки з тренером, навчально-тренувальні поєдинки [1, 10, 13]. Для оцінки якості засвоєння техніко-тактичної дії, як обґрунтування переходу до вивчення наступної, в системі слід передбачити контрольні вправи, які дають можливість тренеру за допомогою чітких критеріїв визначити рівень техніко-тактичних вмінь, які сформувались у процесі виконання завдання [2, 4].

Оцінка якості засвоєння техніко-тактичної дії проводиться тренером у процесі виконання завдань реконструктивно-варіативного рівня, найскладнішого в розробленій си-

стемі, а також під час спостереження за діями спортсменів у навчально-тренувальних і змагальних поєдинках.

Педагогічний експеримент, який у 2007 – 2008 роках проводився на групах початкової спеціалізації відділення фехтування ДЮСШ «Спартак» м. Миколаєва, дозволив перевірити ефективність розробленої нами методики. На початку експерименту у всіх його учасників досліджувався рівень розвитку сенсомоторних та інтелектуальних якостей для рівноцінного розподілу юних шаблістів на експериментальну та контрольну групи. Результати дослідження і показники достовірності відмінностей (за t-критерієм Стьюдента) представлені в таблицях 1 і 2. Відсутність статистично достовірних відмінностей серед показників сенсомоторики та інтелекту свідчать про однорідність експериментальної та контрольної груп, що є необхідною умовою для проведення педагогічного експерименту.

В результаті повторного тестування за тими ж методиками та експертної оцінки по завершенні педагогічного експерименту були зафіксовані відмінності в рівності розвитку сенсомоторних та інтелектуальних якостей і рівня оволодіння основними прийомами фехтування на шаблях. На фоні загального покращення результатів тестування спостерігається різний ступінь цього покращення за окремими показниками сенсомоторики та інтелекту спортсменів експериментальної та контрольної груп (таблиці 1 і 2).

Таблиця 1.

Результати дослідження сенсомоторних реакцій

Тест	Група	Середні показники $X \pm n$		$F_{\text{розрах.}}$ при $F_{0,05} = 4,00$	Частка вкладу (%)
		I етап	II етап		
Проста реакція	ЕГ	234,3±18,9	195,4±18,8	0,27	1,44
	КГ	239,3±21,7	199,3±20,7		
Реакція вибору	ЕГ	349,2±23,8	278,7±22,8	5,34	12,75
	КГ	341,1±21,4	291,2±24,0		
Реакція вибору з «переробкою»	ЕГ	382,2±22,3	356,8±22,5	8,12	9,84
	КГ	384,7±25,3	373,5±22,4		
Реакція на рухливий об'єкт	ЕГ	35,1±5,6	24,4±4,2	1,61	2,57
	КГ	35,4±6,1	25,8±4,1		
Реакція на рухливий об'єкт з перешкодою	ЕГ	76,4±9,2	35,2±4,2	10,25	11,47
	КГ	75,5±9,8	39,0±3,9		
Рецепторна антиципація	ЕГ	183,2±12,2	180,7±13,9	0,17	0,51
	КГ	185,8±11,9	181,2±12,8		

Статистично достовірними є покращення у спортсменів експериментальної групи в порівнянні з контрольною часу реакції вибору з «переробкою», точності перцептивної антиципації (реакції на рухливий об'єкт) у ситуації з перешкодою, оперативного мислення і здатності до рефлексії.

Недостовірними виявилися відмінності між часом простої реакції, точності перцептивної антиципації в стандартних умовах та рецепторної антиципації. Відсутність достовірних відмінностей у перелічених показниках сенсомоторики між фехтувальниками контрольної та експериментальної груп свідчить про незалежність розвитку цих якостей від застосованої методики навчання.

Таблиця 2.

**Результати дослідження інтелектуальних якостей
і критеріально-орієнтовного тестування**

Тест	Група	Середні показники $X \pm n$		$F_{\text{розрах.}}$ при $F_{0,05} = 4,00$	Частка вкладу (%)
		I етап	II етап		
Гра «3» (час виконання, с)	ЕГ	12,34±1,3	7,94±1,4	24,22	25,11
	КГ	12,22±1,5	9,87±1,8		
Гра «3» (кількість ходів)	ЕГ	12,8±2,7	10,55±1,8	5,57	10,37
	КГ	12,9±2,1	11,45±1,6		
Рефлексія – 1 (% результативності)	ЕГ	51,4±11,9	70,4±11,4	16,14	24,85
	КГ	51,9±12,8	57,8±12,4		
Рефлексія – 2 (% результативності)	ЕГ	40,2±14,8	56,5±11,6	4,34	7,43
	КГ	41,3±13,9	52,2±12,1		
Критеріально- орієнтовне тестування	ЕГ		7,82±0,33	74,37	42,34
	КГ		6,78±0,37		

Для визначення ступеню впливу розробленої методики навчання на покращення показників сенсомоторики та інтелекту у спортсменів експериментальної групи був проведений однофакторний дисперсійний аналіз (таб. 1 і 2).

Покращення часу реакції вибору є свідченням кращої готовності фехтувальників експериментальної групи до навмисно-експромтних дій, що є актуальним для фехтувального одноборства.

Статистично достовірне покращення часу реакції вибору з «переробкою» у спортсменів експериментальної групи підтверджується практикою фехтування на шаблях, яке відрізняється від інших видів фехтування більш високими вимогами до динамічності, швидкості й адекватності переключення від одних дій до інших в умовах просторово-часового передбачення дій суперника.

Найбільш важливою в руховій діяльності фехтувальників є точність перцептивної антиципації, від якої залежить значною мірою «відчуття дистанції» та «відчуття моменту» початку виконання бойової дії. В експериментах досліджувалась точність цієї реакції в двох ситуаціях – в стандартній та з перешкодою. Перцептивна антиципація (реакція на рухливий об'єкт) в ситуації з перешкодою, розвиток якої на 11,47 % обумовлено розробленою нами методикою, характеризує стійкість фехтувальника до сторонніх збиваючих факторів. У фехтувальному поєдинку це, насамперед, суперник, який застосовує підготовчі дії, обманні дії нападу і оборони. Покращення результатів у спортсменів експериментальної групи ми пояснюємо поступовим ускладненням умов техніко-тактичних прийомів фехтування на шаблях.

Бойові взаємодії фехтувальників відзначаються не лише руховою, а й інтелектуальною активністю. Яка здійснюється при гострому дефіциті часу. Тому в наших дослідженнях ми проводили тестування оперативного мислення (гра «3») та здатності до рефлексії (умовний фехтувальний поєдинок).

При дослідженні оперативного мислення фіксувався час вирішення завдання та кількість зроблених ходів. Статистично достовірним є покращення у спортсменів експериментальної групи часу, витраченого на вирішення завдання. Це дозволяє стверджувати, що

швидкість пошуку рішення при дефіциті часу (а такі ситуації типові для фехтувального одноборства) в експериментальній групі значно вища, ніж у контрольній.

Також статистично достовірним є покращення раціональності вирішення поставленого завдання у фехтувальників експериментальної групи, що фіксувалось кількістю зроблених ходів. Це свідчить про те, що спортсмени, які навчались за розробленою системою завдань, знаходять більш оптимальні шляхи для досягнення поставленої мети при дефіциті часу.

Для дослідження здатності до рефлексії було застосовано два варіанти умовного фехтувального поєдинку. В обох випадках експериментатор діяв за певною схемою, причому друга була протилежна першій. В обох поєдинках покращення результативності дій спортсменів експериментальної групи є статистично достовірними, але однофакторний дисперсійний аналіз виявив, що доля вкладу розробленої нами методики в ці покращення неоднакова. В першому випадку вона становить 24,85 %, а в другому – 7,43 %. На нашу думку, це можна пояснити системою дій експериментатора: в першому поєдинку вона була більш подібною до поведінки спортсмена в реальному фехтувальному одноборстві.

Необхідно зазначити вагомість критеріально-орієнтовного тестування при визначенні ефективності запропонованої нами методики навчання. За експертними оцінками середній бал фехтувальників експериментальної групи становить 7,82 бала, а контрольної – 6,78. Ця відмінність є статистично достовірною. Однофакторний дисперсійний аналіз виявив, що частка вкладу застосованої методики навчання на більш високий рівень техніко-тактичної майстерності фехтувальників експериментальної групи 42,34 %.

Висновки

1. У науково-методичній літературі, в якій розглядаються проблеми початкового навчання фехтуванню на шаблях, надані методичні рекомендації щодо проведення навчально-тренувального процесу на даному етапі підготовки, але в них не вирішується питання визначення структури, змісту навчання і тренування юних шаблїстів, відсутні науково-обґрунтовані положення відносно формування техніко-тактичної майстерності.

2. Навчання юних спортсменів основним прийомам фехтування на шаблях за системою завдань із ступеневими умовами їх виконання з використанням регламентованих конфліктних взаємодій, доцільно проводити, спираючись на положення теорії поетапного формування розумових дій з урахуванням теорії алгоритмізації.

3. Запропонована технологія початкового навчання фехтуванню на шаблях дозволяє ефективніше, у порівнянні з існуючою, розвивати актуальні для фехтування сенсомоторні та інтелектуальні якості. Зафіксовано статистично достовірне (на рівні значущості $p=0,05$) покращення реакції вибору (вплив методики 12,75 %), реакції вибору з «переробкою» сигнального значення подразника (9,84 %), реакції на рухливий об'єкт з перешкодою (11,47 %), оперативного мислення (вплив методики на швидкість прийняття рішення 25,11 % і на алгоритмізацію дій – 10,37 %) та здатності до ймовірного прогнозування (вплив методики на результативність дій в типових для фехтування ситуаціях 24,85 %, в нетипових – 7,43 %).

4. Якість оволодіння основними техніко-тактичними прийомами фехтування на шаблях за методикою навчання з використанням системи завдань із ступеневими умовами їх виконання в умовах регламентованих конфліктних взаємодій статистично достовірною (на рівні значущості $p=0,05$) вища, ніж за існуючою методикою. Вплив розробленої методики на рівень техніко-тактичної майстерності 42,34 %.

Перспективи подальших досліджень. Проведене нами дослідження стане основою для розробки практичних рекомендацій по використанню методики навчання основним прийомам фехтування на шаблях за системою завдань із ступеневими умовами їх виконання в умовах регламентованих конфліктних взаємодій для тренерів ДЮСШ, що дозволить ефективніше проводити базову підготовку юних шаблїстів і буде сприяти результативнішому застосуванню техніко-тактичних дій у змагальних поєдинках.

Список літератури

1. *Боген М. М.* Обучение двигательным действиям / М. М. Боген. – М. : Физкультура и спорт, 1985. – 192 с.
2. *Бычков Ю. М.* Тренер в уроке фехтования / Ю. М. Бычков. – М. : Физическая культура, 2006. – 176 с.
3. *Войтов В. Г.* Психологическая обусловленность успешности соревновательной деятельности юных фехтовальщиков на саблях // Фехтование. Ежегодник / В. Г. Войтов, А. Д. Мовшович, Ю. Я. Рыжонкин. – М. : Физкультура и спорт, 1994. – С. 21 – 27.
4. *Дупнак І. В.* Використання системи завдань та регламентованих конфліктних взаємодій при початковому навчанні фехтування на шаблях // Молода спортивна наука України : Зб. наук. статей в галузі фіз. культури та спорту. Вип. 12. / І. В. Дупнак. – Львів : НВФ «Українські технології», 2008. – Т. 1. – С. 116 – 119.
5. *Образцов П. И.* Методы и методология психолого-педагогического исследования / П. И. Образцов. – СПб : Питер, 2004. – 268 с. : ил. – (Серия «Краткий курс»).
6. *Підласий І. П.* Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 616 с.
7. *Пучков В. Н.* Методическая основа начального обучения юных саблистов // Фехтование. Сборник статей / В. Н. Пучков, П. И. Ренский. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – С. 28 – 29.
8. *Родионов А. В.* Новые подходы в подготовке фехтовальщиков : Учебно-методическое пособие / А. В. Родионов, В. Г. Сивицкий – Минск: ЗАО „Веды”, 2002. – 182 с.
9. *Рошчін І. Г.* Модифікація техніко-тактичної підготовки фехтувальників-шаблістів на етапі спеціалізованої базової підготовки : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.01. «Олімпійський і професійний спорт» / І. Г. Рошчін. – Львів, 2008 – 20 с.
10. Спортивное фехтование. Учебник для вузов физической культуры // Под общ. ред. проф. Тышлера Д. А. – М. : Физкультура, образование и наука, 1997. – 386 с.
11. *Турецкий Б. В.* Обучение фехтованию : учебное пособие для вузов / Б. В. Турецкий. – М. : Академический Проект, 2007. – 432 с. – (Gaudeamus).
12. *Тышлер Д. А.* Двигательная подготовка фехтовальщиков / Д. А. Тышлер, А. Д. Мовшович. – М. : Академический Проект, 2007. – 153 с. – (Технологии спорта).
13. *Тышлер Д. А.* Фехтование. От новичка до чемпиона / Д. А. Тышлер, Г. Д. Тышлер – М. : Академический Проект, 2007. – 232 с. – (Технологии спорта).
14. *Тышлер Д. А.* Фехтование на саблях. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 124 с.

ТЕХНОЛОГИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ ФЕХТОВАНИЮ НА САБЛЯХ ЗА СИСТЕМОЙ ЗАДАНИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ РЕГЛАМЕНТИРОВАННЫХ КОНФЛИКТНЫХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЙ

Іван ДУПНАК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Разработана и экспериментально проверена эффективность начального обучения фехтования на саблях за системой заданий с уровневыми условиями их выполнения с использованием регламентированных конфликтных взаимодействий. Предложенная методика позволит эффективнее проводить базовую подготовку юных саблистов и будет способствовать более результативному использованию технико-тактических действий в соревновательных поединках.

Ключевые слова: алгоритм обучения, базовая подготовка, ориентировочная основа действий, регламентированные конфликтные взаимодействия, система заданий, технико-тактические действия.

**THE PARTICULARITIES OF USING THE SYSTEM OF ASSIGNMENTS
AND REGULATED CONFLICT INTERACTIONS
AT THE PRIMARYSTAGE OF TEACHING FENCING ON SABERS**

Ivan DUPNAK

Lviv State University of Physical Culture

Abstract. The effectiveness of primary stagl teaching sabres fencing according to the system of assignments with gradual complication levels and regulated conflict interactions was elaborated and experimentally tested. The authors considered the proposed methods will let to lead the process of basical training of young fencers more effectively and will promote more resultive usag of the technical and tactic acts in the competitive duels.

Key words: basical training, regulated conflict interactions, system of assignments, technical and tactic acts.